

FOIȘOARA

TELEGRAFULUI ROMAN.

Nr. 2.

Sibiu 15 Ianuarie 1876.

Anul I.

Apare la două săptămâni. Corespondințele să se adreseze la redacțiunea Telegr. român cu adausul „pentru Foișoară“.

GRĂDINA SCOALEI POPULARE

mijlocul cel mai puternic pentru progresul in agricultură și pentru impedecarea sărăciei progresive. *)

In istoria dezvoltării popoarelor vedem ivinduse fenomenul imbucurător, că un progres dă ansă la multe alte îmbunătățiri, la cari mai nainte nici nu cugetai. Astfel e și cu cultura poporului. Deaceea amicii obscurantismului, știind prea bine, că progresul odată pornit nu să mai poate oprî, impedecă prin ori ce mijloc străbaterea luminei; lor le este teamă, ca masele poporului să nu devină odată maiorene.

Eu am fost chemat in această țară pentru a organiza și conduce un institut, in care fiitorii nostri agricultori să se poată prepara pentru chiemarea lor atât cu privire la pracsă cât și la teorie. Deja cu alte ocațiuni am arătat de repețite ori, că inființarea scoalelor agricole este o lipsă inevitabilă și o cerință a timpului față cu starea noastră economică. De altă parte însă nu pot ascunde temerea, că partea cea mai mare a scolarilor mei, voind a aplica cunoștințele lor câștigate in această scoală, vor intimpina multe pedeci in viața practică. Aceste pedeci sunt instituții-

*) Acest tractat il primirăm de dreptul de la autorul cu rugarea al publica in „Foișoară“. Dr. Salfeld, mai nainte profesor la scoala de agricultură din Hannover, fu chemat in țară din partea Universității fundului regiu pentru a ocupa postul de director la scoala de agricultură din Mediaș. Neobosit in activitatea sa a introdus multe instituții bune și voiește acum a intra in contact și cu românii, considerând el terenul economic de international. Noi cu plăcere am dat loc acestui tractat și suntem totdeauna gata a sprigini din toate puterile intreprinderile d. Dr. Salfeld. Totdeodată ne oferăm invecătorilor nostri și tuturor intresașilor a raspunde orice intrebare, ce privește grădina scoalei populare.

Red.

nile agrare, cari apasă cu mare greutate pe fie care agricultor iubitor de progres. Parcelarea moșiei, sistemul de trei câmpuri și alte instituțiuni, ce mărginesc libertatea posesiunii, impreunate cu serăcia, nepăsarea nepriciperea, egoismul, invidia și lenea consătenilor, au impedecat pre cei mai pricepuți la introducerea unui metod mai potrivit de exploatare. Deși sunt convins, că chiar și in imprejurările de față, capitalul folosit la creșterea elevilor in scoala agricolă aduce resplată imbelșugată, totusi o consider de datorința mea cea mai insemnată a fi activ și afară de scoală pentru de a sta intr' ajutor la delăturarea pedecilor, ce se opun scolarilor mei, voind ei a introduce un sistem mai rațional de exploatare; eu trebuie să lucru intracolo, ca in viitor scolarii mei, să aflu sprigin din partea consătenilor la toate intreprinderile lor. Fiind introducerea ori cărei instituții noue impreunată cu lupte, știu eu prea bine, că in aceste ale mele incercări voiu avè a mă lupta des. Inse eu sunt pregătit la luptă și cu cât mai multe pedeci voiu intimpina, cu atât mai tare i-mi voiu incorda puterile. Cugetul, că mă insoțesc harnici luptători, cari urmăresc aceeași țință și cari v'or continua lucrul odată inceput, imi dă curagiu.

Incercările de până acum de a indruma progresul prin cuvânt și scriere, prin reuniuni agricole, jurnale și cărți au avut succese neinsemnate, chiar și când bărbații de specialitate au luat inițiativa. Nu doară din cauza, că țăranul, lipsit de cultura scolară, n'ar fi capabil pentru idei nouă, ci reformele agrare in toate veacurile și la toate popoarele n'au putut străbate prin o simplă instrucție, fie vorbită, fie scrisă, până in masele poporului; toți oamenii vârstnici și mai ales țăranii sunt mai mult sau mai puțin preocupați de instituțiile obicinuite. Acest fapt este o fericire pentru neamul omenesc, fiind astfel numai cu puțință conservarea caracterului. Un țăran, care la tot momentul i-și schimbă cugetarea și voiește a introduce mai una

mai alta inoie nu e țaran de soiu bun. Mai adeseori succede a indupleca pre țaran prin intuițiune și moduri practice la schimbarea sistemului de exploatare; însă pentru țaranii mai inaintați în vârstă, chiar și dacă obiectul se află în tot timpul înaintea ochilor lor, să recere un șir lung de ani, până să se folosească de economia de model drept esemplu imitabil. Țările, unde nu lipsesc nici moșii bine administrate, nici economii mici de model, dovedesc pe deplin acest fapt. În Transilvania trebuie să mai adaugem pe lângă aceste, că, pe cât timp vor mai domina instituțiile agrare de față, singuraticii cari voiesc progresul se împedecă din partea consătenilor lor.

Dar să nu perdem curagiul! Să intrăm în luptă cu arme mai agere și mai invingătoare! Să ne îngrijim, ca numărul luptătorilor să sporească. Priviți la tinerime! ea îmbrățează tot ce e bun; ea e accesibilă chiar pentru idei nouă, pe cari după ce le-au câștigat le păstrează cu un conservatism caracteristic țaranului. Așadară să plantăm prin învețământul masei poporului la toate scoalele rurale deja în vârstă fragedă a copilului privirile și inclinările, ce voim să fie păstrate în decursul vieții întregi; să cultivăm în tinerețea scoalelor rurale adevărata dorința de progres și prin ea adevărata moralitate. —

Să aretăm deja în scoala rurală necesitatea culturii nutrețului, a comasațiunii etc. Indată ce poporul va recunoaște necesitatea reformelor mai însemnate, nu mai împedecă nimic introducerea lor, nici chiar sărăcia; din contră sărăcia va da cel mai puternic impuls.

Acentuez: scoala populară are să dea naștere dorinței de progres în agricultură. Nu am aici în vedere cursurile supletoare; eu voiesc ca fundamentul să se pună de drept în frageda copilărie; dacă ar fi răspândite prin satele noastre așa numitele grădini de copii așa pretinde ca, fiind tocmai în vârstă copilărească simțul de imitațiune mai dezvoltat, să se arunce semința progresului în inimile copiilor în vârstă de 3—6 ani. Ca copiii mici priviam noi la părintele nostru, cum cultiva el grădina și primind fie care din noi un petec de pământ am cultivat flori, legumi și pomișori; și ori ce chiemare ne am ales noi, la toți ne au ramas interesul pentru natură, pentru plante și animale, pentru minerale și pământ și pentru fenomenele meteorologice. Deja în vârstă de 3 ani fugiam noi în scoala de desen a fraților nostri mai mari și am învățat jucând elementele desenului, care să învață acum în grădinile de copii. Această dezvoltare a simțului de formă în scoala de desen ne prindea bine nouă copiilor în officinele măsurilor și compactorilor, unde învățasem fără o deosibită instrucție a face lucruri

mai mici din lemn și hârtie. Astfeliu ne am câștigat oare care dexteritate în fabricarea lucrurilor de joc și de felurite unelte, precum și priceperea de lipsă la manufacte. De și nu știu face lucrurile rotarului, faurului, zidarului și bărdașului, totuși pot compune un desen despre obiectele recerute și pot supraveghia executarea lor după dispozițiunile mele. Cum s'a întâmplat cu mine și cu frații mei, așa s'a întâmplat cu mii de oameni în copilăria lor; impresiunile prime, care le am primit prin educațiune, fie cu sau fără intențiune, rămân pentru viața întreagă. Simțul de imitațiune este la copii așa de puternic, încât adeseori din simple jocuri arhitectice s'a născut interesul pentru arhitectură.

Nu tot deuna este casa părintească în stare a da astfel de impulsuri copiilor, și mai ales când e vorba de reforme, care sunt de a se introduce. În astfel de cazuri dar e chieată scoala populară a veni într' ajutor primind ea două instituțiuni nouă în planul de învățământ și adică: grădina scoalei și scoala de lucru. Grădina scoalei este o parcelă de pământ situată în nemijlocita vecinătate a scoalei; pe această parcelă cultivă copiii după instrucțiunea învățătorului mai întâi plante, cu scop de a face cunoștință cu legile naturii. În scoala de lucru se instruează fetițele în lucruri de mână; băieții primesc în officinele scoalei instrucțiunea elementară din meseriile, care stau în strins raport cu agricultura, sau par recomandabile pentru industria casnică.

A fi răspândit prin cuvânt și scriere ideile, deja recunoscute și chiar ici colea realizate, despre grădina scoalei și scoala de lucru este meritul Dr. Schwab din Viena, un pedagog însemnat. *) Espunerea unei zidiri de scoală, împreună cu grădina, în esposiția universală din Viena are de inițiator tot pe doctorul Schwab dinpreună cu mai mulți pedagogi austriaci. Ideea fiind odată realizată, s'a răspândit în toată lumea și officile austriace dinpreună cu scoalele agricole lucrau pe întrecute pentru introducerea acestui institut nou la scoalele rurale. Svedia, un stat, care poate mai mult jertfește pentru scoale, a introdus grădina la cele mai multe scoale rurale. Danemarca, care decând cu resbelulu cu Germania se nisuește din toate puterile pentru întărirea din lăuntru, a răspândit prin scoala de lucru industria de casă, diligență și bună stare în populațiunea rurală. Sasii din Transilvania au espus la esposiția universală din Viena o casă țărăneasca; ansă a lipsit espunerea unei zidiri de scoală, unei grădini de scoală și officinele scolare. Dee Dumnedieu ca în

*) Facem atenți pre cetitorii nostri la cele mai însemnate opuri ale Dr. Schwab: „Der Schulgarten“ a 4 ediție cu 3 planuri (Viena 1876.) prețul 60 cr. — „Die Arbeitsschule“. prețul 40 cr. —

curând să lucreze cele mai însemnate trei națiuni ale Transilvaniei pe întrecute prin institutele lor pedagogice și școlile rurale, pentru ridicarea industriei și agriculturii.

(Va urma).

Dr. Salfeld.

DEFINIȚIUNEA PEDAGOGIEI.

Esperința de toate zilele ne arată, că și organismele mai inferioare ale naturii se pot prin artă nobilita și perfecționa. Din florile simple ale câmpului sub îngrijirea omului se desvoltă florile cele mai înalte și frumoase. Ce deosebire mare între unele și celelalte! Spre scopul acesta este lipsă de un grădinar priceput și lucrarea în sine se numește grădinărit.

Spiritul inventiv al omului știe tot așa cultiva și nobilita deosebitele soiuri de animale; ba mai mult, prin studiu și arta a ajuns a da chiar și puterilor intelectuale ale animalelor anumite direcțiuni.

Dacă omul spre binele și folosul său se îngrijește a cunoaște firea altor ființe din natură și a întreprinde cu ele operațiuni folositoare, cu cât mai tare este trebuința a se studia pre sine și cunoscându-se a întreprinde și cu sine lucrări spre o perfecțiune cât se poate mai mare; în acest înțeles putem și aici aplica cuvintele: „au doară voi nu sunteți mai buni decât acelea“ (Matei C. VI v. 26).

Îngrijirea pentru educațiunea omului spre o stare mai perfectă — fiind mai complicată și prin urmare mai grea se deosebește în multe privințe de cultivarea și nobilitarea plantelor și animalelor. Aceasta se referă numai la partea fizică, ear educațiunea omului — având comun cu aceea îngrijirea pentru organismul fizic — se ocupă mai ales cu partea morală sau a sufletului, care este o proprietate exclusivă a omului.

Am atins mai sus, că și la animale se poate lucra încălta pentru desvoltarea intelectuală; însă această lucrare fiind mărginită se deosebește de tot de lucrarea educațiunii; Cea dăntău este o dresare, după care individul supus ei, nu se ridică la cunoștința de sine, ci lucrează numai după unii stimuli din afară sau în urma dedărei; ear educațiunea, ca lucrare severă, este rezultatul desvoltării interne intelectuale în un mod armonie și omilateral, și consolidarea voiei în aceea, ce în deobste se numește *character*; în acest înțeles dresura sau spoiala din afară, maniere de conveniență la om nu constituie încă educațiunea bună; acestea înfrumusețază pre om numai când stau în armonie cu întreaga viață internă; lipsite însă

de motorul intern se pot privi numai ca nește fragmente de cultură — fără unitate. Educațiunea trebuie să fie un întreg, ce se manifestează în unitatea voiei sau în caracterul firm.

Premițând acestea ca o definiție descriptivă a pedagogiei să vedem cum ni se presintă o definiție logică a ei.

Omul mai mulți ani după ce vine în lume este neputincios, neajutorit și de aceea, ca să nu peară, este avisat la ajutorul altor oameni crescuți. Mai deaproape sunt lui parinții, cari și prin iubirea, ce le o a impus natura sunt chemați a îngrijii pentru ridicarea copilului neajutorit. Ridicarea din această stare se întâmplă prin desvoltarea corectă a facultăților fizice și morale. Cu privire la desvoltarea fizică părinții și alți oameni sunt datorii a îngrii de nutreământ corespunzător, de esercitarea puterilor fizice, și al ferii de tot felul de influințe stricacioase; cu privire la facultățile sufletesci, se cere asemenea a i le desvolta conform legilor naturale. Lucrarea aceasta, care durează în tot timpul copilariei și înceată cu consolidarea deplină a puterilor trupesci și sufletesci se numește *educațiune* sau *pedagogie*. Pedagogia după cum arată numirea (*παῖς* copil, și *αγωγή* — educațiune) constă așa dar' în ridicarea din starea copilariei la starea maturității.

Definițiunea aceasta nominală a educațiunii sau pedagogiei, fiind în sine o tautologie esplicativă a numelui satisface mai puțin pentru înțelegerea lucrului; O definițiune reală servește mai mult scopului. La formarea ei vom pasi pe cale determinativă.

„Genul procsim“ în definițiunea pedagogiei este cuvântul: *lucrare*, după care definițiunea ar fi: *pedagogia este o lucrare*.

Să determinăm această lucrare!

Cine lucră? — Omul! La ce se referă lucrarea? — la om!

Prin răspunsurile la aceste întrebări se amplifică definițiunea în complexul ei și se micșorează în ambitul (periferia) ei și ea ar suna: *Pedagogia este lucrarea unui om asupra altui om*.

Lucrarea, de care este aici vorba, este cu atât mai complicată și prin urmare mai grea, cu cât obiectul lucrării este mai complicat și prin urmare mai greu de cunoscut; ear a cunoaște cineva obiectul lucrării sale este neapărat de trebuință, căci necunoscându-l nu va ști, ce să înceapă cu el, sau de va și începe ceva, va lucra rău.

Omul după ființa lui este o creațiune din cele mai complicate; din această cauză îl numesc unii în

mod figurat : enigma ; și în adevăr a și putut să pară ca o enigmă până când știința înaintată a început a deslega această enigmă. Psychologia și Fisiologia servesc astăzi de fir conducător pentru descifrarea ei. Prin știința fiziologică și psihologică suntem puși în pozițiune a cunoaște ființa omului după toate legile ei fizice și morale. Numai după ce cunoaștem aceea pre deplin putem să ne facem un plan în deplinirea educațiunii. Foră de plan nici o lucrare cât de mică nu să poate severși bine. Acest plan este neapărat de trebuință la educațiune, carea este un lucru însemnat și greu.

Din desfășurarea acestora rezultă pentru pedagogie o definițiune mai amplă, precum : Pedagogia este lucrarea cu plan a unui om asupra altui om.

Suntem încă departe de o definițiune esactă a pedagogiei!

Până aci au avut rol numai două persoane : una care lucrează și alta asupra căreia se lucrează. Lucrarea aceasta mai bine determinată s'ar pute numi forma re. Olarul, când face lucrul seu formând o oală, trebuie să aibă mai înainte în imaginațiunea sa tipul oalei ce voiesce a forma ; cu atât mai tare este lipsă de un tip sau model, după care un om să formeze pre altul. Din privirea acestora rezultă pentru pedagogie încă și a treia persoană, după care are a se forma persoana supusă educațiunii. Modelul acesta este ideal și ni'l prezintă știința etică sau morală. Aci intră știința etică în serviciul pedagogiei ca știință auxiliară. Cum ne prezintă etica acest model ideal vom vedea la locul seu. Incât pentru definițiunea pedagogiei constatăm încă la acest loc trebuința de a se ficsa un scop la care are să țintească pedagogia ; deci : Pedagogia este lucrarea omului asupra altui om făcută cu plan și scop.

Pentru determinarea mai departe a acestei definițiuni, să luăm în privire mai întâi persoana, care întreprinde lucrarea educațiunii și apoi persoana, la care se aplică educațiunea. Cu privire la cea d'întei se pretinde a lucra cu un scop ficsat și după un plan precum s'a afirmat mai sus. Scopurile mai nante se pot ficsa numai prin mintea matură ; de asemenea mijloacele corespunzătoare se pot alege eara numai prin mintea devoltată ; de unde rezultă postulatul, că omul, care întreprinde educațiunea să fie însuși crescut (educat.) Ear cu privire la persoana, care este obiectul educațiunii, să știe, că educațiunea se poate îndeplini numai în etatea fragetă a copilăriei până la un timp și că prin urmare ea este marginită. Etatea copilăriei este singurul period, în

care se poate educa un individ, căci numai în această etate este spiritul omului formabil, ear după ce s'a consolidat într'o direcțiune, educatorul nu mai poate lucra cu efect. În acest înțeles, ca să ne servim de un exemplu plastic, copilul fraget se poate asemăna cu ferul cald, căruia i se poate da forme deosebite numai până rămâne în aceea stare, ear dacă s'a recit înzadar se bate. După ce cu înaintarea etății s'au consolidat în om facultățile sufletești pedagogul e constrins a înceta cu lucrarea sa ; deci și pentru pedagog are aplicare maxima de viață : „bate ferul până e cald“.

Pentru definițiunea pedagogiei rezultă din acestea : Pedagogia este lucrarea unui om educat asupra altui om necrescut (copil) făcută cu plan și scop. Determinarea în felul acesta a definițiunii pedagogiei se poate continua și mai departe ; din dezvoltarea ei până aci se poate observa în genere în ce referință auxiliară intră antropologia și etica față de pedagogie ca știință. Mai deaproape se va ilustra această referință prin unu tratat special.

Dr. Il. Pușcariu

STUDII ASUPRA STĂREI NOASTRE ECONOMICE.

II.

(Urmare).

Pentru a aduce oare-care ordine în espunerea scăderilor vieții noastre economice, vom începe cu industria, trecând apoi la comerț, vom sfîrși cu agricultura.

Motivul, cari trebuie să îndemne și să incurageze pe un popor a-și desvolta industria sa alături cu agricultura sunt mult mai puternice decum și închipuiesc acei cari nu prevăd pericolul, de care este amenințat viitorul și chiar existența unui popor osindit a nu produce decât material brut, precum sunt produsele agricole.

Pe cât timp un popor este silit a-și procura numeroasele obiecte industriale din țări străine, în același timp este silit a esporta și a da în schimb o parte corespunzătoare a materiilor sale brute. Esportând materiile brute, deodată cu ele se espoartă și gunoiul, care astfel în loc de a se reîntoarce în pământul propriu merge de ingrașă pământuri străine.

Această înstrăinare din an în an a gunoiului merită o deosebită luare aminte.

Lipsa de date statistice nu ne poate împede a aminti faptul în deobște cunoscut, că din țările locuite de Români se esportă cantități enorme de cereale, vite și alte produse brute și cu ele gunoiu, a cărui preț se urcă în decursul unui singur an lazeci de milioane.

Prin aceasta să calcă în picioare principiul suprem al ori cărei agriculturi înțelepte, care pretinde a înapoia pământului toate materiile nutritive, ce i s'a detras prin recoalte; la din contră pământul sărăcesce, tot mai tare întocmai precum sărăcesce acel care începe a cheltui mai mult decât câștigă. Sărăcind pământul, producțiunea materiilor brute scade și cu ea renta anuală. Resultatul definitiv este decăderea agriculturii însăși.

În vreme ce populațiunea fiind rară dispune de o mare întindere de pământ lipsa gunoiului înstrăinat e mai puțin simțită; îndată ce însă populațiunea crește, ea devine din ce în ce mai simțitoare.

O altă scădere, ce vedem însoțind lipsa de industrie este, că materiile brute reintorcându-se în țară sub formă de obiecte industriale, d. e. sub forma de făină, postav, unelte agricole etc., poporului exclusiv agricol, precum este poporul român, nu-i rămâne decât a plăti cheltueli de fabricațiuni, cari ar fi mai mici și cheltueli de transport, cari ar dispărè când fabricațiunea s'ar face în țară însăși. Astfel obiectele industriale, ce le reclamă agricultura și trebuințele vieții fiind scumpe, introducerea și întrebuintarea lor este foarte mărginită, adese cu neputință. Poporul neputându-se deci folosi de nouele mașini și alte descoperiri menite a înlocui sau cel puțin a spori forța brațelor scumpe, cheltuelile împreunate cu producțiunea materiilor brute sunt mari. Muncă multă, dar puțin sporiu; pământuri întinse, dar rău cultivate, prin un mare puțin producte, puțin câștig.

Cadrul îngust, în care ne-am propus a pertracta materia de față, nu ne îngăduie a continua cu espunerea celorlalte scăderi economice, ce are să întimpine un popor exclusiv agricol; însă pe temeiul argumentelor aduse este, credem, îndeplin vedit, că dezvoltarea industriei naționale este o neapărată condițiune, de la care atărnă propășirea sau decăderea agriculturii însăși, prin urmare propășirea sau decăderea întregii vieți economice.

Constatăm acest fapt nu atât pentru a arăta importanța industriei în deobște, ci mai ales pentru a întimpina opiniuni greșite ca cele următoare: că fiecare țară întocmai ca fie-care individ are o aptitudine specială pentru un ram economic oare-care, că un popor e menit a se ocupa cu agricultura, altul cu indu-

stria, un al treilea cu comerțul și că prin urmare încurăgiarea industriei naționale, care la timpul seu se desvoltă dela sine, nu are și nu poate avè alt rezultat decât a satisface o deșertăciune națională putând dice: aceste obiecte sunt create nu de străini, ci de înșiși compatrioții nostri.

În deosebi cu privire la poporul român adese auzim dicându-se: că propășirea în agricultură, acest singur nerv al vieții noastre economice, este și trebuie să rămână singura noastră devisă pe terenul desvoltării materiale, că agricultura va înceta a fi ocupațiunea exclusivă a noastră numai atunci când moșiile noastre nu vor mai fi în stare să producă îndestule grâne pentru a hrani un număr îndoit al populațiunii actuale și că prin urmare industria se va întemeia dela sine fără a avè trebuință să întervenim cu mijloace măestrite etc.

După cum credem a fi dovedit în aprecierile de mai sus, aceste și alte asemenea opinii sunt întemiate în totul sau în parte pe principii false. Deci reținem: dezvoltarea industriei naționale este o neapărată condițiune, dela care atărnă propășirea sau decăderea agriculturii și cu ea a întregii noastre vieți economice.

Judecând după feliurimea și frumseța obiectelor create de țărani nostri mai cu seamă pentru trebuințele casnice, industria noastră pare a fi ajuns la un grad de desvoltare destul de însemnat. Însă numai în aparență. Căci proprie vorbind, industrie este numai aceea, care a devenit ocupațiunea exclusivă a unei clase de oameni.

Acest fel de industrie ne lipsesce aproape cu totul și pe cât timp ea nu va fi dobândit la noi dreptul de împămîntenire, dorința noastră de a vedè realizându-se un progres mai însemnat pe terenul desvoltării economice va rămâne — neîmplinită.

În fața acestui adevăr netăgăduit cea mai firească întrebare este: inteligența, în deosebi a noastră din Ardeal, oare a întrebuintat și ea toate mijloacele disponibile pentru a pune industriei naționale cel puțin un fundamēt, pe care să se poată cladi mai departe?

Pentru cei ce sunt deprinși a face deosebire între rezultatele reale și aparența strălucită, respunsul nu poate fi îndoelnic: majoritatea inteligenței a dovedit și dovedesce și astăzi o mare nepăsare pentru cheșțiuni, cari ating direct sau indirect industria națională. Căci mai tot ce s'a făcut la noi în această privință se reduce în cea mai de pe urmă analiză la crearea unor puțin instituții, precum sunt d. e. „Reuni-

unile sodalilor români¹⁾ din Sibiu²⁾ și Cluj³⁾, cari și ele, ca mai toate instituțiile noastre înființate mai eri alaltăeri cu atâtă pompă și entusiasm,^{*}) astăzi au ajuns a fi cu totul părăsite de însași inteligența (onor pușinelor excepționi!), care le-a dat naștere.

(Va urma).

D. Comșa.

INDULGENȚĂ SAU CRITICĂ ?

Literatura unui popor este oglinda activității sale publice. O literatură însemnată prin intensivitate și estensiune va fi pururea o dovadă despre activitatea, bogăția și cultura poporului, precând lipsa producțiunii literare este indentică cu lenea, serăcia și necultura lui.

Tendința, ce are poporul român, de a-și inavuși literatura și cu ea bogăția și cultura națională, este cu atât mai laudabilă, cu cât deșteptarea acestui popor dia „somnul cel de moarte“ datează numai de curënd. Inse sedus fiind de nemărginita ambițiune a ajunge dintrodată la un nivel egal cu celelalte popoare civilizate, el n'a mai censurat produsele sale literare, ci a primit tot de bun, ce s'a produs in limba lui pentru de a potè impune lumii cu numărul cărților tipărite. Confundând astfel intensivitatea cu estensiunea literaturii și fiind scrierile lipsite de ori ce control, cea mai firească urmare a fost incuragiarea superficialității și a ingnoranței pretensioase.

Fie care „știitor de carte“ s'a simțit chemat a ne ferici cu o „mitutică Flamură, depusă ca jertfă pe altariul nației“, și adeseori lipsit de cunoștiința esactă a materiei intocmai ca și a limbei — două condițiuni principale pentru un scriitor — productul n'a potut fi decât un conglomerat de idei confuze și frase fără ințeles. Prea indulgenta noastră presă a primit ideile confuze drept știință, ear frasele drept espresiune nobilă a simțemntului național și cea mai rea carte, deveni încărcată cu laudă și recunoștiință. Astfel activitatea literară fu cuprinsă de boala superficialității și a produs adeseori creațiuni patologice. Pentru a nu

¹⁾ Dupa cum ne spune e scurtă notiță publicată in „Teleg. rom.“ Nr. 5. din 1875, această primă reuniune, care intre altele a contribuit foarte mult la consolidarea simțului național intre sodalii români, s'a compus in an. 1875 din 77 membri, dintre cari cei mai mulți au fost păpucari (19), cismari (7), tâmplari (7), tipografi (5) etc. Presidentul reuniunei dela inființarea ei (1867) și până astăzi a fost redactorul „Teleg. român“.

²⁾ Inființată in vara anului 1875.

^{*}) Reuniunea din Sabiu s'a inființat fără pompă intr'unu tip foarte modest la 1867. Red.

cita decât un singur esemplu despre adevărul celor afirmate, ne mărginim de ocamdată a pune in judecata onorațiilor cetitori una din aparențele mai noue ale literaturii noastre. —

Știința, adevărul și progresul stau mai pre sus decât desamăgirea unui autor. Deci să nu ne sfiim a tăie buba și a face intrebuiințare de operațiunea critice!

Esemplul ales de noi este o carte intitulată :

Manual popular de agricultura practică inzestrat cu mai multe ilustrațiuni despre cele mei insemnate unelte agricole, de Georgiu Vintila, Inspectore silvanale distric-tuale in Făgăraș. Edițiunea autorului. Dedicat Asociațiunei Transilvane pentru literatura română și cultura poporului român, Sibiu, Tipărit in tipografia lui Iosif Drot-leff 1873. 8°. 240. pag. necomplet.

Deschidënd această carte, am cetit pasagiul prim, cum urmează :

Plantele verđi sunt compuse cea mai mare parte din apă, din unele materii aeriforme cari de oarece din ele se formează organele de viață a le plantelor, organe prin cari se nasc, cresc, se hrănesc (și se inmulțesc, se mai numesc și organice și și combustibile, căci ele prin foc se pre-fac in fum.

Nutrimentele organice acidul carbonic, amonul și acidul azotic (nitric, salpetic) sunt compuse din osigen, carbon, hidrogen și nitrogen (azot) in unele casuri și din pucioasă precum și din fosfor. (p. 12).

Acest pasagiu, prin stilisarea rea, cam greu la ințeles, cuprinde următoarele afirmațiuni :

1. Plantele verđi sunt compuse din apă și materii aeriforme.
2. Din materiile aeriforme se formează organele de viață a le plantelor.
3. Materiile aeriforme, deoare-ce din ele se formează organele plantelor, se numesc organice.
4. Materiile aeriforme, se mai numesc și combustibile, „căci ele prin foc se prefac in fum“.
5. Acidul carbonic, azotic și amonul sunt compuse din osigen, carbon, hidrogen și nitrogen, in unele casuri și din pucioasă precum și din fosfor.

Fie care din aceste afirmațiuni, aflate prin analiza pasagiului citat, conține mai multe neadevăruri. —

ad 1. Dacă planta verde este compusă din apă și materii aeriforme, cum de se reprezintă ea în formă, în care o vedem? Ar trebui după teoria autorului, plantele se fie fluide și să crească în locul unui pom, o coloană de apă, imbibată cu gaze! Pe planetul, care-l locuim, astfel de făpturi nu există. Plantele, fie verzi, fie uscate, sunt compuse din materii solide și fluide. Intre materiile fluide apa joacă negreșit rolul principal.

ad 2. Totalitatea organelor de viață ale plantei constituie însăși planta. Dacă dar organele plantei se formează din materii aeriforme, urmează logice, că și totalitatea acestor organe adevărat planta este formată din materii aeriforme. — Cum stă însă cu apa, care nu este materie aeriformă? Ea nu servește la formarea plantei și totuși aflăm planta compusă în cea mai mare parte din apă?! — Materiile aeriforme le aflăm răspândite prin aerul atmosferic. Fiind admisă teoria autorului, agricultorul s'ar preface în „aëricultor“ și în loc de a mai semăna grăul, secara etc. în pământ, le-ar arunca în aer! Este în deoște cunoscut, că toată truda și munca agriculturii se reduce la prepararea materiilor solide, cari se află în pământ sau se predau prin gunoiu pământului. Ar munci agricultorul, dacă acele materii solide n'ar fi o necesitate inevitabilă pentru creșterea sau formarea plantei?—

ad 3. În logica urmare a celor desfășurate până aici, trebuie dar să zicem acum:

Materiile aeriforme, din cari nu sunt compuse plantele și deoarece din ele nu se formează organele de viață ale plantei, nu se numesc organice.

Arzând planta rezultă preschimbarea substanței ei proprii. O parte a substanței se desalcătuieste și se preschimbă în combinațiuni chimice, cari volatilizează, iar cealaltă rămâne solidă în formă de cenușe. Partea plantei desalcătuită prin procesul arderei, se numește organică fiind ea compusă din astfel de combinațiuni chimice, ce le aflăm numai în lumea organică (animale, plante), iar partea plantei, care a rămas nedesalcătuită în formă de cenușe ia numirea de neorganică, fiind compusă din astfel de combinațiuni chimice, ce le aflăm numai în lumea neorganică (minerale). —

ad 4. Materiile aeriforme, rezultate din plantă la procesul arderei, n'au ars și nu s'au putut preface

— terribile dictu — în fum, ci ele sunt tocmai produsul arderei. Prin urmare nu materiile aeriforme sunt și se numesc combustibile, ci partea plantei, care a ars; organic și combustibil, neorganic și necombustibil sunt în cazul acesta numiri identice. —

ad 5. Afirmarea că, în acidul carbonic, azotic și amon aflăm „în unele cazuri“ pucioasă precum și fosfor, este o greșală, ce nu s'ar poate ierta nici chiar unui școlar din clasele inferioare.

Aceiași superficialitate și lipsă totală a cunoștinței de cauză, ce s'a prezentat în primul pasagiu, o aflăm urmărită în întreaga carte. Ne mărginim deci la citare acestui singur exemplu, și în treacăt numai vom aminti de unele definițiuni clasice și termeni nefericiți, precum:

pectinul este materia, care se lipește de dede (pag. 19).

ferul să găsește mai ales ca rugină făcând în pământ de $\frac{1}{2}$ — 5% (pag. 23).

aerul străbate în găuri, cari nu se mai pot vedea cu ochii liberi (pag. 14).

găuri de zid (pag. 80).

găinaț de cal (pag. 86)

reflectare îndărept (pag. 45).

udeală stagnantă (pag. 116).

imbucături semicercuale (pag. 64)

buruieni incurcătoare (pag. 135).

semănță omorită. (pag. 124).

Nu putem trece cu vederea repetita explicare a semnului $1 \square$, și atragem atențiunea cetitorilor la lecțiunea despre frângerii (pag. 91), precum și la escamotagiul matematic la pag 52, unde autorul voiește cu toată serioșitatea a dovedi, că $50 + 25 + 25 + 3$ fac tocmai — 100! —

Precum se vede, autorul are o plăcere deosebită a resturna toate principiile fundamentale ale științei și a face cu întreaga știință tabula rasa. —

Nu mai puțin interesant și picant e stilul, în care ni s'ar prezintă acest chaos de idei.

La pag. 7 cetim:

Stâncile se zdrobesc, se țăranesc formând pe suprafața-la o stațiune potrivită pentru dezvoltarea vegetalelor, și unde descompunerea decurge fără curmare.

„Cuvintele sună a ceva, dar lucrul nu prea are înțeles“ dice T. Maiorescu în „Beția de cuvinte“.

Indată la prima citire ne am incredințat, că acest pasagiu nu poate fi decât o traducere rea. Căutând am și aflat originalul într-o carte germană, precum urmează :

Die Felsmassen zerbröckeln und zerfallen und bilden auf ihrer Oberfläche einen zur Entwicklung der Vegetation geeigneten Standort, einen hinreichend lockern und tiefen Boden, in welchem die Verwitterung in jedem Augenblicke noch fort-dauert. *)

Acum înțelegem ce-va să zică „stațiune potrivită pentru vegetale“ și „unde descompunere a decurge fără curmare“ !!

Bunacuvîință ar fi pretins, ca autorul se fie îndreptat cetitorul prin o notă la izvorul, de unde a tradus. El însă n'a făcut aceasta și noi ne sfîim a caracteriza mai d'aproape acest mod de procedere. Oste-neala noastră, ce o am avut, pentru aflarea izvorului frunzăriind mai multe cărți, o consideram de remunerată prin convingerea-căstigată, că puține pasaje din „Manualul popular“ sunt originale, ci mai toate copii schimonosite din autori germani. E interesant a duce cu degetul până la locul, unde autorul s'a folosit de ajutorul străin, și a te opri apoi la o frază originală — garantez originalitatea — ca aceasta :

Oprind frunzele străbaterea la elu a razelor soarelui (pag. 45).

În unele locuri simte chiar autorul slăbiciunea expresiunii sale și se încearcă a o întări prin un cuvânt german, tipărit cu litere gotice, pentru ca bag'sama poporul român să'l înțeleagă mai bine. Bunăoară cum face și înalta lui patronasă Asociațiunea transilvană pentru literatura română și cultura poporului român chiar în statutele ei!

„Noa că ne-am procopsit“ zice d. Vintila (pag 73) și noi cu el. —

Lucrul, — vor reflecta unii sau alții — este lipsit de ori ce însemnătate. Un scriitor, până aci cu totul necunoscut, a scris un galimathias și l'a dedicat apoi Asociațiunii transilvane pentru literatura română și cultura poporului român. Acesteia nu-i rămâne decât a-l primi drept omagiu culturei ce răspundește, și complimentele reciproce intră autor și societatea literară puțin privesc literatura română.

Negreșit, dacă asemenea scrieri ar fi numai aparițiuni sporadice în literatura română; ele de la sine s'ar condamna și ar peri mai curînd sau mai târziu

în neantul ignoranței. Însă opul ce-l'am prezentat cu aceasta ocaziune e fătul legiuit al timpului de față și caracteristic pentru direcțiunea gresită, ce o am luat noi în cultură.

Idei nelămurite, superficialitate, imitațiune oarbă, frase goale, neglijarea limbei, le aflăm în „Manualul popular“ întocmai ca și în partea cea mai însemnată a literaturii, politice, jurnalistice — cu un cuvînt a întregii noastre activități publice.

Lucrul devine deci însemnat, considerînd încă lauda presei cu care fu întîmpinată această carte și altele de felul ei.

În loc de a opri prin ori ce mijloc lățirea și răspîndirea obscurantismului, noi spriginim și cultivăm sistematiceste prin laudă nemeritată și indulgență blîndă chiar înrădăcinarea lui la poporul nostru.

Timpul folosit pentru lucrarea de prisos este pierdut în veci sau cum se exprimă d. Vintila „anevoe se mai reîntoarce“. —

Voiînd dar adevăratul progres trebuie să ne folosim de operațiunea inevitabilă a criticii. Critica, aplicată în mod negativ va curăți toate produsele literare netrebnice, precînd aplicată în mod pozitiv va da naștere unei lucrări serioase basate pe adevăr și știință.

Știința se ocupă numai cu stabilirea lucrurilor faptice. Că concluziunile rezultate din această stabilire a lucrurilor faptice sunt sau nu sunt în contra obiceiurilor venerabile și privirilor îndatinate, că amăgesc sau desamăgesc ideile conducătoare susținute chiar de „anteluptătorii naționali“ și „ilustrități celebre“ nu mai poate fi obiect de cercetare a științei, fiind unicul și sublimul ei țel, numai adevărul. Acelora, cari purced atît în cugete cît și în fapte de la tесе proprii dogmatice, infalibile și neresturnabile, și socotesc de păoat și crimă chiar voiința a le supune aceste criticii, știința nu le poate oferi, decât — disprețul.

Eugen Brote.

CORESPONDINȚĂ

Dlui T. P. dir. în Bran — Raportul DTale nu-l putem publica per extensum. Ne vom folosi însă de el cu ocaziunea compunerii unui raport general asupra aceluia obiect.

Dlui B. B. u în Brașov — Mulțămîtă pentru cele trimise. Red.

*) Dr. E. Wolff, practische Düngerlehre, Berlin 1870. pag. 3.